

Ένας πλούσιος Μιλήσιος,
ένας ανέντιμος Ταυρομένιος,
μία τραπεζική υπόθεση του 6ου π.Χ. αιώνα
κι ένα χαμένο αρχαιοελληνικό κείμενο
που διασώθηκε χάρη σε έναν πάνσοφο Πατριάρχη

Μικρές, καθημερινές, ιστορίες,
ανακτημένες μέσα από το πολύτιμο μπαούλο της ελληνικής γραμματολογίας

Μαριάννα Κορομηλά

www.apan.gr

ΙΧ, 2013

Ήταν το έτος 546 π.Χ., όταν ο Κύρος ο Μέγας, ιδρυτής της δυναστείας των Αχαιμενιδών, νίκησε τον βασιλιά Κροίσο, κατέλαβε τις ξακουστές Σάρδεις, κατέλυσε το μικρασιατικό Βασίλειο της Λυδίας κι άπλωσε την περσική επικράτεια σε όλα τα εδάφη που κατείχε έως τότε η Λυδία. Έτσι, οι ελληνικές πόλεις-κράτη της Ανατολής, που έως τότε ήταν φόρου υποτελείς του Κροίσου, άλλαξαν κυρίαρχο. Οι Πέρσες όμως έπρεπε να διασφαλίσουν την υποταγή κάθε μιας από αυτές τις ξεχωριστές πολιτειακές οντότητες. Ο Κύρος ανέθεσε το έργο της επιβολής του περσικού καθεστώτος στον στρατηγό Άρπαγο – όνομα και πράγμα. Ο Ηρόδοτος στο πρώτο βιβλίο των

Ιστοριών περιγράφει με πολλές λεπτομέρειες όλα αυτά τα γεγονότα, με αποκορύφωμα τη δραματική «έξοδο» των κατοίκων της Φώκαιας που σήκωσαν όλη την πόλη κι έφυγαν για τη Δύση, μη θέλοντας να υποταγούν στους Πέρσες. Από την Τέω, επίσης, ξεριζώθηκε μια μεγάλη ομάδα προσφύγων που κατέληξε στη Θράκη και επανίδρυσε τα Άβδηρα.

Τρόμος είχε πέσει στη Μικρασία. Κανείς δεν ήξερε τι θα του ξημερώσει. Κι ένας πλούσιος **Μιλήσιος** μάζεψε όλον τον χρυσό που είχε, μπαρκάρισε σε ένα πλοίο που έφευγε για τη Σικελία και πήγε να βρει έναν φίλο του τραπεζίτη για να του εμπιστευτεί την περιουσία του (μην τυχόν και την αρπάξει ο Άρπαγος). Ύστερα, επέστρεψε ήσυχος πλέον στη Μίλητο. Πέρασε κάμποσος καιρός, τα πράγματα ηρέμησαν, η Μίλητος αποδέχτηκε την περσική επικυριαρχία, ο Κύρος αποδείχθηκε ευγενής ηγεμών, κι ο καλός Μιλήσιος πήρε πάλι το πλοίο για να πάει στο **σικελικό Ταυρομένιον** (τη σημερινή Ταορμίνα) να βρει τον φίλο τραπεζίτη. Όπως μπορεί να φανταστεί κανείς, ο τραπεζίτης, που είχε πιστέψει ότι ο Μιλήσιος δεν θα έβγαινε ζωντανός από τις περσικές ταραχές, όταν τον είδε μπροστά του τα χρειάστηκε. Ο Μιλήσιος ζητούσε την «παρακαταθήκη», όπως γράφει το κείμενο, κι ο Ταυρομένιος ισχυριζόταν ότι ναι μεν είχε πάρει το χρυσό αλλά το είχε επιστρέψει στον δικαιούχο. Έξαλλος ο Μιλήσιος πήγε τον άτιμο τραπεζίτη στα δικαστήρια.

Για να μη βρεθεί ο χρυσός, ακόμα κι αν γινόταν έρευνα στο σπίτι και στην επιχείρηση του, ο Ταυρομένιος σκαρφίστηκε την ιδανική κρυψώνα. Πήρε ένα «καλάμι» (τον κορμό ενός αγκαθωτού φυτού που ήταν γνωστό ως νάρθηκας), το άνοιξε κι άδειασε το εσωτερικό του, τοποθέτησε εκεί μέσα το χρυσάφι, και διασφάλισε τον θησαυρό. Χρησιμοποίησε δε αυτό το καλάμι σαν μαστούνι για να στηριχτεί, πηγαίνοντας στο δικαστήριο, όπου δήλωσε ότι τον πονούν τα πόδια του. Οι αντίδικοι έκατσαν ο ένας κοντά στον άλλο. Κι όταν ήρθε η ώρα να ορκιστεί ο Ταυρομένιος, παρακάλεσε τον Μιλήσιο να του κρατήσει το μαστούνι. Κι ύστερα, σηκώνοντας τα χέρια ψηλά, ορκιζόταν ότι είχε επιστρέψει την παρακαταθήκη. Πετιέται τότε πάνω ο

αδικημένος Μιλήσιος, πετάει έξω φρενών και το βαρύ μπαστούνι κάτω, κι αυτό σπάει, αποκαλύπτοντας περιφανώς όχι μόνον «την όψιν του χρυσίου» αλλά και «το σόφισμα της ψευδορκίας».

Ο τραπεζίτης δεν είχε απλώς οικειοποιηθεί (υφαρπάξει) το ξένο χρυσάφι. Είχε παραβεί τους κανόνες της επαγγελματικής δεοντολογίας, είχε καταχραστεί της εμπιστοσύνης ενός πελάτη και φίλου και, ορκιζόμενος, είχε θελήσει να εξαπατήσει θεούς, δικαστές και συμπολίτες. Ήταν αδύνατο να υπάρξει πια ως μέλος της κοινωνίας. Μόνος του έθεσε τέρμα στη ζωή του.

Αυτά συμβαίνουν προφανώς ένα με δυο χρόνια μετά την περσική κατάκτηση της Μικρασίας, δηλαδή γύρω στα 545-544 π.Χ. Τη μικρή αυτή ιστορία, τη σκανδαλώδη, διασκεδαστική και διδακτική συνάμα, τη διασώζει αιώνες αργότερα κάποιος γραμματικός και μυθογράφος που ονομαζόταν **Κόνων**. Ήταν ένας από τους εκατοντάδες γραμματικούς της εποχής του Αυγούστου, δηλαδή τέλη 1ου π.Χ. – αρχές 1ου μ.Χ. αι.

Ένα από τα έργα του, οι *Διηγήσεις*, αποτελούνται από πενήντα αφηγήσεις ιστοριών του «παλιού καλού καιρού», με άλλα λόγια της Ηρωικής εποχής και της πρώτης περιόδου της ζωής των ελληνικών πόλεων και αποικιών (ιδρυτικοί μύθοι κλπ). Εκεί εντάσσεται και ο ένοχος τραπεζίτης της Αρχαϊκής εποχής. Ο Κόνων αφιέρωσε τις *Διηγήσεις* στον Αρχέλαο τον Φιλοπάτριδα και Κτίστη, τελευταίο βασιλιά της Καππαδοκίας και υποτελή της Ρώμης (βασίλευσε πενήντα χρόνια, 36 π.Χ. – 14 μ.Χ., και πέθανε στη Ρώμη το 17, με την κατηγορία της υπόθαλψης αντιρωμαϊκών κινημάτων στην Κιλικία, όπου είχε μεταφέρει τη βασιλική έδρα).

Η μια ιστορία φέρνει την άλλη και δεν ξέρεις πια πού να σταματήσεις! Αλλά περπατήσαμε την Ελαιούσα Σεβαστή τον περασμένο Μάρτιο, δηλαδή τη νέα και παραθαλάσσια πρωτεύουσα του Αρχέλαου, για αυτό παρασύρθηκα. Κι ως γνωστόν, οι ηγεμόνες ευνοούν τα γράμματα και τις τέχνες – ίσως ο φιλορωμαίος Αρχέλαος να είχε παραγγείλει το έργο στον Κόνωνα, ή ο Κόνων να επιδίωκε τη βασιλική εύνοια για ευνόητους λόγους.

Πάντως, οι *Διηγήσεις* δεν σώθηκαν. Χάθηκε το πρωτότυπο κείμενο, μαζί με τόσα άλλα έργα της ελληνικής γραμματολογίας.

Σώθηκε όμως μία **επιτομή** των *Διηγήσεων*. Μία πλήρης περίληψη της κάθε μιας από τις πενήντα ιστορίες, με παρατηρήσεις και σχόλια. Την οφείλουμε και αυτή στον πολυμαθή **Πατριάρχη Φώτιο**, τη μεγαλύτερη εκκλησιαστική, πολιτική και φιλολογική φυσιογνωμία της Αυτοκρατορίας (9ος αι.). Ο πάνσοφος Φώτιος, μελετώντας τους αρχαίους συγγραφείς, συνέγραφε και την επιτομή των όσων διάβαζε. Μια ιστορία, λοιπόν, που συμβαίνει στη σικελική Ταορμίνα το 546-544 π.Χ., γίνεται το θέμα της 38ης διήγησης [λη'] στο έργο του Κόνωνα, την εποχή του Αυγούστου και του Χριστού, και διασώζεται σε περίληψη τον 9ο αιώνα στην περίφημη *Βιβλιοθήκη του Φωτίου*. Εκεί την ανακαλύψαμε κι εμείς και την παραθέτουμε στο βυζαντινό (πολυτονικό, βέβαια) πρωτότυπο, μαζί με γαλλική μετάφραση, όπως την βρήκαμε και την αντιγράψαμε από το:

BIBLIOTHÈQUE DE PHOTIUS 186, «Récits de Conon», traduction française Abbé Gedoyn. Œuvre numérisée par Marc Szwajcer, στον Ιστότοπο: <http://remacle.org/bloodwolf/erudits/photius/conon.htm>

Κόνωνος, *Διηγήσεις* (από την Επιτομή του Φωτίου)

[38] Ἡ λη' ὡς Μιλήσιος τις ἀνήρ, τῆς πατρίδος αὐτῷ ὑπὸ Ἀρπάγου τοῦ Κύρου ἐν κινδύνῳ οὕσης, εἰς τὸ ἐν Σικελίᾳ Ταυρομένιον ἀπαίρει, κάκει φίλων τινὶ τραπεζίτῃ παραθέμενος τὸ χρυσίον οἱ καδ' ἔπλει, εἴτα δεδούλωτο μὲν Μίλητος Κύρῳ, δεινὸν δ' οὐδὲν ἄλλο ὧν ὑφεωρᾶτο ἐπεπόνηε· καὶ ὁ Μιλήσιος ἦκεν εἰς Ταυρομένιον ἀνακομισόμενος τὴν παρακαταθήκην.

Ὁ δὲ λαβὼν ὠμολόγει μὲν λαβεῖν, διετείνετο δ' ἀποδεδωκέναι. Ὡς δὲ μετὰ πολλὴν ἔριν καὶ λογομαχίαν ὁ Μιλήσιος εἰς ὄρκον τὸν ἀδικοῦντα προῦκαλεῖτο, ὁ τραπεζίτης μηχανᾶται τοιόνδε· νάρθηκα κοιλᾶνας καθάπερ αὐλὸν καὶ συντήξας τὴν παραθήκην τῷ νάρθηκι ἐγγεῖ καὶ ἀσφαλίζεται· ἐπιδὲ τὸν ὄρκον ἰὼν, κατέχων ὡς βακτηρίαν προφάσει ποδῶν ἀσθενείας, τῷ νάρθηκι ἐπιρείδετο· μέλλων δ' ὀμύειν πλησίον ἐστῶτι τῷ Μιλησίῳ ὡς αὐτίκα πάλιν ἀναληψόμενος, τὸν νάρθηκα ἐπιδίδωσιν· ὡς δὲ τὰς χεῖρας ἀνασχῶν κατώμνυτο τὴν παραθήκην ἀποδοῦναι τῷ παραθεμένῳ, περιπαθήσας ὁ Μιλήσιος ῥίπτει τὸν νάρθηκα, ἔρρειν ἅμα ἀνακραγῶν τὴν ἐν ἀνθρώποις πίστιν.

Καὶ ὁ νάρθηξ ἐρρήγνυτο, καὶ περιφανὲς ἦν πρὸς τὴν ὄψιν τοῦ χρυσοῦ σου τὸ σόφισμα τῆς ψευδορκίας, καὶ ὁ μὲν Μιλήσιος τὸ ἴδιον εἶχεν, ὁ δὲ τραπεζίτης ὑπ' αἰδοῦς καὶ τοῦ κακί ζεσθαι πρὸς ἀπάντων βρόχῳ τοῦ ζῆν ἐαυτὸν ἐξάγει.

[38] **Trente-huitième récit.** Un homme de Milet croyant sa patrie menacée des derniers malheurs sous Harpagus, Lieutenant de Cyrus, prit tout ce qu'il avait d'or chez lui, & s'embarqua sur un vaisseau qui allait à Tauromenium en Sicile. Là il déposa son or entre les mains d'un banquier de ses amis, & s'en retourna en son pays. Quelque temps après Cyrus se rendit maître de Milet, mais il ne fit aux habitants aucun des mauvais traitements qu'ils avaient appréhendés. Le Milésien rassuré par la bonté du Prince, passe la mer une seconde fois, & va redemander son or au banquier. Celui-ci convenait d'avoir reçu de lui une telle somme en or, mais il soutenait qu'il la lui avait rendue. Le Milésien, après s'être échauffé fort inutilement, prend enfin le parti d'appeler le banquier en Justice, & d'exiger son serment. Le banquier, qui ne voulait ni rendre l'argent, ni se parjurer, imagina la ruse que je vais dire. Il fit fondre l'or dont il s'agissait, il en emplit le creux d'un gros jonc qui lui servait de canne, & le boucha si bien qu'on n'y pouvait rien soupçonner. Après avoir pris cette précaution, il se présente devant le juge ; puis feignant tout-à-coup d'être embarrassé de sa canne, il la donne au Milésien, & le prie de vouloir bien la tenir pour un moment. Alors levant les deux mains, il jure hautement qu'il a remis au Milésien le dépôt qu'il lui avait confié. L'étranger s'écrie qu'il n'y a plus de bonne foi parmi les hommes, s'emporte, & ne se possédant plus, jette la canne à terre si rudement, qu'elle éclate en morceaux. Aussitôt le lingot manifesta aux yeux de l'assemblée la fraude & l'infidélité du banquier, qui confus du mauvais succès de sa friponnerie, tourna ses mains contre lui-même & s'étrangla. Pour le Milésien, il reprit son bien, comme il était juste.

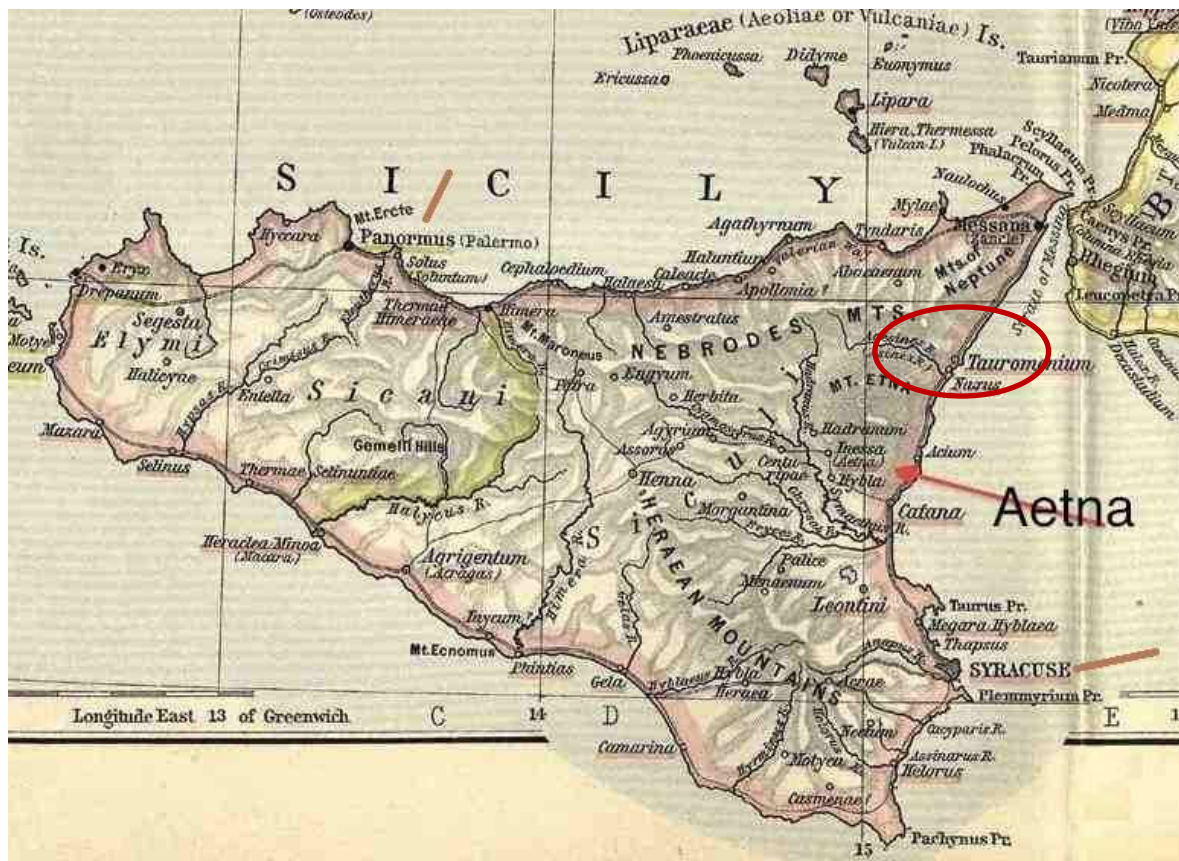
Σημειώνουμε ὅτι ἡ ἐπιτομή των πενήντα *Διηγήσεων* ἀπὸ τῆ *Βιβλιοθήκη τοῦ Φωτίου* ἐκδόθηκε σε νεοελληνικὴ μεταγραφὴ τοῦ Ἄγγελου Πολίτη: Κόνωνος, *Διηγήσεις* (Ἐκδ. Ἐρωδιός, Ἀθήνα 2008).

Κι ἄλλες δυο σημειώσεις:

Ὁ θάμνος ποῦ ὀνομάζεται νάρθηκας μοιάζει πολὺ με γαῖδουράγκαθο. Ἐχει ἓναν ξερό ἀλλὰ πολὺ δυνατὸ κορμό, τὸν ὁποῖο χρησιμοποιούσαν γιὰ νάρθηκα σε περιπτώσεις καταγμάτων (ἓνα «στειλιάρι») ποῦ συγκρατοῦσε τὸ σπασμένο χέρι-πόδι. Ὁ νάρθηκας συναντιέται συχνὰ στους αὐλόγυρους των ἀρχαίων ἱερῶν καὶ διακοσμεί με τὴν ξεχωριστὴ μορφή του τὶς εἰσόδους των ναῶν. Ἔτσι, ὁ προθάλαμος τοῦ χριστιανικοῦ ναοῦ

ονομάστηκε κι αυτός νάρθηκας, λόγω της πυκνής παρουσίας του αγκαθωτού θάμνου. [Οφείλω την πληροφορία στην αείμνηστη ξεναγό Υπατία Βουρλούμη]

Την ιστορία του Ταυρομένιου τραπεζίτη δεν την έχω βρει πουθενά, ούτε σε σχέση με την Ταορμίνα και τη Σικελία, ούτε με τη Μίλητο. Αλλά, επειδή αγαπώ τις μικρές καθημερινές ιστορίες, θυμήθηκα και τις *Διηγήσεις* του Κόνωνα. Δεν ξέρω αν έγραφε τα ονόματα των πρωταγωνιστών και δεν τα σημείωσε ο Φώτιος στην επιτομή του. Η ανωνυμία προσδίδει στο περιστατικό τη διαχρονική διάσταση που του πρέπει. Πόσες παρόμοιες ιστορίες δεν έχουμε ακούσει για Αιγυπτιώτες που εμπιστεύτηκαν τις περιουσίες τους, λόγω εκτάκτων αναγκών, σε αντίστοιχους Ταυρομένιους. Πόσοι Κωνσταντινουπολίτες και Έλληνες της Ρουμανίας, παλαιότερα, και πόσοι Έλληνες Εβραίοι τον καιρό της Κατοχής δεν έπαθαν ό,τι και ο Μιλήσιος. Τουλάχιστον αυτός δικαιώθηκε.

Η Ταορμίνα, στην ανατολική ακτή της Σικελίας και σχεδόν στην είσοδο του Στενού της Μεσσήνης, που χωρίζει τον ιταλικό κορμό (περιοχή Καλαβρίας) από τη μεγαλόνησο, θεωρείται ως μία από τις αρχαιότερες αποικίες των Ελλήνων σε αυτό το ορεινό νησί. Αποικιοί από τη Νάξο εγκαταστάθηκαν εδώ το 734 π.Χ., την εποχή που ίσως οριστικοποιείται η μορφή της Οδύσσειας όπως έφτασε ως εμάς: οι περιπέτειες του Οδυσσέα στη Δύση, η Σκύλλα και η Χάρυβδη ελέγχουν το δύσκολο Στενό (κι όχι τον Βόσπορο) κι άλλες πολλές γεωγραφικές μεταθέσεις.

Κυρίαρχη θεότητα στο Ταυρομένιον (που οι σύγχρονοι Σικελοί το προφέρουν βαριά «Ταουρμίνα») ήταν ο Απόλλωνας, όπως και στη Νάξο. Στα περισσότερα νομίσματα

της αρχαίας πόλεως εμφανίζεται νεότατος και πανέμορφος –σε μερικά σχεδόν έφηβος–, ενώ συχνά υπάρχει κι ένα τζίτζικι ή ένα άστρο πίσω από τη δαφνοστεφανωμένη κεφαλή του. Στην άλλη όψη: το τρίποδο-σύμβολο της μαντικής ιδιότητας του θεού και η επιγραφή ΤΑΥΡΟΜΕ - ΝΙΤΑΝ.

Αρχές του 3ου π.Χ. αι.

Γύρω στα μέσα του 3ου π.Χ. αι.

Πίσω από αυτήν την υπέροχη κεφαλή της Ελληνιστικής εποχής: ο τζίτζικας (τον κυκλώσαμε για να τον επισημάνετε).

Δείτε επίσης στις Εκδηλώσεις, Ταξίδια – ξεναγήσεις: Σικελία, το συνημμένο αρχείο με το κείμενο του Θουκυδίδη «Η τελευταία πράξη του αθηναϊκού δράματος στη Σικελία, το καλοκαίρι του 413 π.Χ.» Κείμενα για τη Σικελία θα ανεβάζουμε κάθε τόσο στην Ιστοσελίδα, γιατί το πιο απολαυστικό μέρος του ταξιδιού είναι η προετοιμασία!

ΜΚ για το Πανόραμα